

UFRS 8 FAALİYET BÖLÜMLERİ STANDARDI KAPSAMINDA BORSA İSTANBUL'DAKİ UYGULAMALARIN KARŞILAŞTIRMALI ANALİZİ*

Dr. Öğr. Üyesi Derya ÜÇÖĞLU**

Araştırma Makalesi / *Research Article*

Muhasebe Bilim Dünyası Dergisi
Eylül 2020, 22(3), 506-528

ÖZ

Bu çalışmanın amacı, Borsa İstanbul'da faaliyet gösteren işletmelerin UFRS 8 Faaliyet Bölümleri Standardı kapsamında yaptıkları dipnot açıklamalarının, standartta yer alan hükümlerle uyum derecelerinin Londra Borsası'nda işlem gören işletmelerle karşılaştırılmalı olarak analiz edilmesi ve bulguların geçmişte yapılan çalışmalarla karşılaştırılarak, zaman içinde dipnot açıklamalarının sayısında değişiklik olup olmadığı konusunda görüş belirtmektir. Bu amaçla, BİST 30 endeksinde yer alan işletmeler ile Londra Borsası'nda FTSE 100 endeksinde işlem gören ve BİST 30 endeksinde yer alan işletmelerin faaliyet gösterdiği sektörlerle aynı veya benzer sektörlerde faaliyet gösteren 30 işletme rastgele seçilmiştir. UFRS 8 Faaliyet Bölümleri standardı kapsamında yapılması gereken dipnot açıklamaları ile ilgili bir kontrol listesi hazırlanarak söz konusu işletmelerin 2018 yıl sonu bağımsız denetçi raporları kullanılarak bir içerik analizi yapılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Faaliyet Bölümleri, UFRS/IFRS 8, Bölümsel Raporlama, Raporlanabilir Bölüm, Borsa İstanbul

JEL Sınıflandırması: M40, M41

A COMPARATIVE ANALYSIS OF PRACTICES IN BORSA ISTANBUL WITHIN THE SCOPE OF IFRS 8 OPERATING SEGMENTS STANDARD

ABSTRACT

The aim of this study is to conduct a comparative analysis for the compliance to the requirements of IFRS 8 Operating Segments standard related to the footnote disclosures of companies operating in Borsa Istanbul and London Stock Exchange and compare the findings with past studies to find out whether there has been a change

* Makale Geliş Tarihi: 15.05.2020; Makale Kabul Tarihi: 19.06.2020

Bu çalışma, Derya (Tamer) Üçöğlü'nün yüksek lisans tezinden türetilmiş, ancak güncel veri seti ve literatür bilgisi kullanılmıştır.

** İstanbul Bilgi Üniversitesi, İşletme Fakültesi, İşletme Bölümü, derya.ucoglu@bilgi.edu.tr, orcid.org/0000-0001-5510-3574

Atf (Citation): Üçöğlü, D. (2020). UFRS 8 Faaliyet Bölümleri Standardı Kapsamında Borsa İstanbul'daki Uygulamaların Karşılaştırmalı Analizi. *Muhasebe Bilim Dünyası Dergisi*, 22(3), 506-528. <https://doi.org/10.31460/mbdd.738106>

in the number of disclosures over time. For this purpose, 30 companies listed in BIST 30 index and 30 companies listed in FTSE 100 index that are operating in the same or similar sectors as the companies listed in BIST 30 index are randomly selected. A checklist regarding the disclosure requirements mentioned in IFRS 8 Operating Segments standard is prepared, and a content analysis is carried out using the independent auditor's reports of these entities for the year ended 2018.

Keywords: Operating Segments, IFRS/IFRS 8, Segmental Reporting, Reportable Segment, Borsa Istanbul

JEL Classification: M40, M41

1. GİRİŞ

Büyük işletmelerin çoğu, çok çeşitli ürün ve hizmetleri içeren değişik faaliyetlerde bulunmaktadır. Bu çeşitlilik de farklı karlılık ve büyüme seviyeleri ve riske yol açmaktadır. Finansal tablolar, kullanıcılarına işletmelerin genel olarak finansal durumu ve performansı hakkında bilgi verirken, farklı faaliyetlerin toplulaştırılmış rakamları, detaylı analiz yapmayı zorlaştırmaktadır. Finansal tablo kullanıcılarının sağlıklı analiz yapabilmeleri için, finansal bilgilerin bölümlere göre ayrıştırılarak sunulması gerekmektedir (Tamer 2006, 1). Bu sunumu gerekli kılan en önemli sebep de farklı sektörlerde ve alanlarda faaliyet gösteren işletmelerin oluşturduğu holdinglerin veya çok farklı faaliyet alanları bulunan bireysel işletmelerin faaliyetlerinin anlaşılmasının ve finansal performanslarının analiz edilmesinin, diğer işletmelere göre daha zor olmasıdır (İbiş ve Tutcu 2017, 196).

Bölümlere göre raporlama, işletmenin geçmiş performansının analiz edilerek gelecekle ilgili tahminlerin yapılmasına, risk ve getirilerin doğru şekilde değerlendirilmesine ve bölüm bazında yapılan analiz ve tahminlerden yola çıkarak işletmenin bütünü hakkında daha etkili karar almaya olanak sağlamaktadır (Ünal 2010, 49).

Bölümlere göre raporlamanın avantajları ve dezavantajları ile ilgili olarak farklı görüşler bulunmakta olmasına rağmen, finansal tablo kullanıcılarına daha detaylı bilgi sağlıyor olması nedeniyle işletme hakkında daha iyi değerlendirme yapılabileceği ortak görüşü hakimdir. Ancak bazı işletmelerin rekabetçi bilgileri paylaşma fikrinden hoşlanmaması, yalnızca tek bir faaliyet bölümüne sahip olduklarını belirterek bölümlere göre raporlama açıklaması yapmama eğilimine sahip olmalarına yol açabilmektedir. (Tamer 2006, 1) Ayrıca, bölümsel bilginin toplanması ve raporlanması ile ilgili maliyetlerin, bölümlerle ilgili sunulacak bilginin potansiyel faydasını aştığı konusunda da tartışmalar mevcuttur (Güngörmüş ve Uyar 2009a, 81).

Bölümlere göre raporlama ile ilgili ilk standart olan “UMS 14 Bölümlere Göre Raporlama” 1983 yılında yürürlüğe girmiştir. Ancak daha sonra Uluslararası Finansal Raporlama Standartları ve Amerikan Finansal Muhasebe Standartları arasındaki farklılıkları azaltmak amacıyla yapılan

yakınsama çalışmaları çerçevesinde 2002 yılında Norwalk Antlaşması imzalanmış ve söz konusu çalışmalar bölümlere göre raporlama konusunu da kapsamıştır (Öztürk 2008, 174). UFRS 8 standardının yayınlanması, UMSK ve FMSK arasındaki söz konusu kısa vadeli yakınsama çalışmalarının sonucudur.

1 Ocak 2009'dan itibaren yürürlükte olan UFRS 8, SFAS (Amerikan Muhasebe Standardı) 131'e oldukça benzerdir. SFAS 131 ve UFRS 8'deki yönetim yaklaşımı, bölümlerin belirlenmesi ile ilgili olarak işletmelere çok fazla takdir yetkisi tanıdığı konusunda eleştirilmekle beraber, UFRS 8 standardının uygulanması ile birlikte her bölüm için daha fazla ihtiyaca uygun bilgi sunulması ve daha fazla bölümün raporlanması beklenmektedir (Fariás ve Rodríguez 2015, 118).

Bu çalışmanın amacı da Borsa İstanbul'da faaliyet gösteren işletmelerin UFRS 8 Faaliyet Bölümleri Standardı kapsamında yaptıkları dipnot açıklamalarının, standartta yer alan hükümlerle uyum derecelerinin Londra Borsası'nda işlem gören işletmelerle karşılaştırılmalı olarak analiz edilmesi ve geçmişte yapılan çalışmalarla karşılaştırılarak, zaman içinde dipnot açıklamalarının sayısında değişiklik olup olmadığı konusunda görüş belirtmektir.

2. UFRS 8 FAALİYET BÖLÜMLERİ STANDARDI

2.1. Standartla İlgili Genel Bilgiler

Bölümlere göre raporlama, farklı sektörlerde ve farklı coğrafi piyasalarda faaliyet gösteren karmaşık yapılara sahip işletmelerin sürekli büyümeleri sonucunda mevcut finansal raporların daha az faydalı hale gelmesi ve daha detaylı bilgi sağlanması ihtiyacından doğmuştur. Hassas, rekabetçi bilgilerin açıklanacak olması ilk başta tepkiyle karşılanmış, ancak finansal tablo kullanıcılarının karar verme süreçlerini etkileyebilecek bilgilerin açıklanmasının önemi zamanla daha fazla fark edilmiştir. (Tamer 2006, 2)

UFRS 8 Faaliyet Bölümleri standardından önce yürürlükte olan UMS 14 Finansal Bilgilerin Bölümlere Göre Raporlanması standardının taslağı 1980 yılında yayınlanmış ve standart 1 Ocak 1983'ten itibaren yürürlüğe girmiştir. Daha sonra standart yeniden düzenlenmiş ve 1 Temmuz 1998'den itibaren geçerli olmak üzere 1997 yılında UMS 14 Bölümlere Göre Raporlama ismiyle yayınlanmıştır (<https://www.iasplus.com/en/standards/ias/ias14>).

1 Ocak 2009'a kadar yürürlükte kalan UMS 14 standardının yerini söz konusu tarihten itibaren "UFRS 8 Faaliyet Bölümleri" standardı almıştır. UFRS 8'in yayınlanmasının ve UMS 14'ün yerine geçmesinin nedeni olarak UMSK'nın ABD GKGMİ ile yakınsama çalışmaları gösterilmektedir. UFRS 8'in Amerikan Muhasebe Standartları'ndan biri olan SFAS 131 (Disclosures about Segments of an Enterprise and Related Information) ile çok küçük farklılıklar dışında aynı olması, standartla ilgili

tartışmalar yaratmıştır. UMSK, standartla ilgili taslak metni yayınladıktan sonra 182 yorum mektubu almıştır. Bunlara ek olarak UMSK, Amerika’da SFAS 131’in kullanılmaya başlanmasını destekleyen akademik araştırmaların sonuçlarını dikkate almış ve finansal tablo kullanıcıları ile birçok toplantı gerçekleştirmiştir. Toplantıların çoğunda SFAS 131’deki bölümsel raporlama yaklaşımı destek görmüştür. Yapılan akademik çalışmalara göre de SFAS 131’in yönetim yaklaşımı, tutarlılık, güvenilirlik ve bölümsel bilgilerin zamanında sunumunu sağlamakta ve ayrıca bölümsel raporlama ile ilgili açıklamalar öngörü doğruluğunu geliştirmektedir. (Crawford ve diğerleri 2010, 5)

UFRS 8 ile 2009 yılı öncesinde yürürlükte olan UMS 14 standardı arasındaki en önemli fark, UMS 14’de risk ve getiri yaklaşımı var iken, UFRS 8’de yönetim yaklaşımının benimsenmiş olmasıdır. Yönetim yaklaşımının temel prensibi, bölümsel bilginin yönetimin bakış açısına göre raporlanmasıdır (Aboud ve Roberts 2018, 294).

Finansal raporlamada şeffaflıkla ilgili önemli standartlardan biri olan UFRS 8, firmanın faaliyet bölümlerinin, iç yönetime raporlanma esası dikkate alınarak belirlenmesini öngörmektedir. Yapılan çalışmalar, UFRS 8’le beraber geçilen yönetim yaklaşımının sağladığı özgürlüğün finansal tablo hazırlayıcıları tarafından olumlu karşılandığı, ancak finansal tablo kullanıcılarının işletme yönetiminin hedeflerinin ne olduğu konusunda ve olumsuz bilgilerin raporlanmama potansiyeli nedeniyle daha temkinli oldukları şeklinde bilgiler sunmaktadır. (Kang ve Gray 2019, 263)

2.2. Raporlanabilir Bölümler

UFRS 8 Faaliyet Bölümleri standardı, işletmenin faaliyetleri ve faaliyette bulunduğu ekonomik ortamın niteliği ile finansal etkilerini değerlendirme imkanı kılan bilgilerin finansal tablo kullanıcılarına açıklanmasını esas alır.

Standartta faaliyet bölümü “bir işletmenin hasılat elde edebildiği ve harcama yapabildiği (aynı işletmenin diğer kısımları ile yapılan işlemlere ilişkin hasılat ve giderler de dahil olmak üzere) işletme faaliyetlerinde bulunan, faaliyet sonuçlarının, bölüme tahsis edilecek kaynaklara ilişkin kararların alınması ve bölümün performansının değerlendirilmesi amacıyla işletmenin faaliyetlere ilişkin karar almaya yetkili mercii tarafından düzenli olarak gözden geçirildiği ve hakkında ayrı finansal bilgilerin mevcut olduğu bir kısmı” olarak tanımlanmaktadır. (TFRS 8, para.1 ve para.5)

Bir faaliyet bölümü, aşağıda yer alan sayısal alt sınırlardan herhangi birini karşılaması durumunda “raporlanabilir bölüm” olarak değerlendirilir (TFRS 8, para.13):

- Faaliyet bölümü tarafından raporlanan hasılatın (işletme dışı müşterilere yapılan satışlar ve bölümler arası satışlar veya transferler de dahil olmak üzere), tüm faaliyet bölümlerinin toplam hasılatının (işletme içi ve dışı) %10’unu veya daha fazlasını oluşturması,

- Faaliyet bölümü tarafından raporlanan karın veya zararın mutlak tutarının, (i) zarar raporlamamış olan tüm faaliyet bölümlerinin birleştirilerek raporlanmış karının ve (ii) zarar raporlamamış olan tüm faaliyet bölümlerinin birleştirilerek raporlanmış zararının, mutlak rakamlarla, %10'u veya daha fazlası olması,
- Faaliyet bölümüne ait varlıkların, tüm faaliyet bölümlerinin toplam varlıklarının %10'u veya daha fazlası olması.

Raporlanabilir bölüm olarak belirlenmiş olan faaliyet bölümlerinin dış hasılat toplamının, işletmenin hasılatının¹ %75'inden düşük olması durumunda, yukarıda yer alan sayısal alt sınırları karşılamıyor olsa bile, işletme hasılatının en az %75'i raporlanabilir bölümlere dahil oluncaya kadar, ek faaliyet bölümleri raporlanabilir bölüm olarak dikkate alınır. (TFRS 8, para.15)

2.3. Raporlanabilir Bölümlerle İlgili Yapılması Gereken Açıklamalar

Bölümlerle ilgili olarak açıklanan tutarlar, işletmenin faaliyetlerine ilişkin olarak karar almaya yetkili olan merciye raporlanan tutarlardır. (TFRS 8, para.25)

UFRS 8 standardında yer alan hükümler kapsamında yapılması gereken açıklamalar aşağıdaki tabloda dört başlıkta sunulmuştur (TFRS 8, para.21-34):

Tablo 1. UFRS 8 Standardı Kapsamında Yapılması Gereken Açıklamalar

A) GENEL BİLGİLER	
1)	İşletmenin raporlanabilir bölümlerinin tespit edilmesinde kullanılan faktörler
2)	Her bir raporlanabilir bölüm için hasılatın elde edildiği ürünlerin ve hizmetlerin türü
B) KAR VEYA ZARARA, VARLIKLARA VE BORÇLARA VE BUNLARIN ÖLÇÜM ESASINA İLİŞKİN BİLGİLER	
3)	Her bir raporlanabilir bölüme ilişkin kar veya zarar tutarı
4)	Her bir raporlanabilir bölüme ilişkin toplam varlık ve borç tutarları (işletme faaliyetlerine ilişkin karar almaya yetkili mercilere düzenli olarak sunulduğu durumlarda)
5)	Her bir raporlanabilir bölüm için aşağıdaki kalemler (işletmenin faaliyetlere ilişkin karar almaya yetkili mercii tarafından gözden geçirilen bölüm kar veya zararının ölçümüne dahil ediliyorsa ya da bölüm kar veya zararının ölçümüne dahil edilmese bile işletmenin faaliyetlere ilişkin karar almaya yetkili merciine düzenli olarak sunuluyorsa)
	a) Dış hasılat (işletme dışı müşterilerden elde edilen hasılat)
	b) İç hasılat (işletmenin içindeki diğer faaliyet bölümleri ile işlemlerinden elde edilen hasılat)
	c) Faiz gelirleri
	d) Faiz giderleri
	e) Amortisman giderleri ve itfa payları

¹ Standartta “işletme hasılatı” olarak belirtilmekle beraber, “toplam hasılat” değil, “toplam dış hasılat” kastedilmektedir.

	f) TMS 1 Finansal Tabloların Sunuluşu standardı uyarınca açıklanan önemli gider ve gelir kalemleri
	g) Özkaynak yöntemi ile muhasebeleştirilen iştiraklerin ve iş ortaklıklarının kar veya zararında işletmenin payı
	h) Vergi gideri veya geliri
	i) Amortisman giderleri ve itfa payları haricinde nakit akışı yaratmayan önemli kalemler
6)	Her bir raporlanabilir bölüm için aşağıdaki kalemler (işletmenin faaliyetlere ilişkin karar almaya yetkili mercii tarafından gözden geçirilen bölüm varlıklarına ilişkin ölçüme dahil edildiyse ya da bölüm varlıklarına ilişkin ölçüme dahil edilmese bile işletmenin faaliyetlere ilişkin karar almaya yetkili merciiine düzenli olarak sunuluyorsa)
	a) Özkaynak yöntemi kullanılarak muhasebeleştirilen iştiraklerdeki ve iş ortaklıklarındaki yatırım tutarı
	b) Ertelemiş vergi varlıkları, çalışanlara sağlanan tanımlanmış net fayda varlıkları, finansal araçlar ve sigorta sözleşmelerinden doğan haklar dışındaki duran varlıklara eklenen tutarları
7)	Her bir raporlanabilir bölüm için, bölüm kâr veya zararının, bölüm varlıklarının ve borçlarının ölçümlerinin açıklanması ile ilgili olarak, asgari ölçüde aşağıda yer alan kalemler
	a) Raporlanabilir bölümler arasında gerçekleşen her işlem için muhasebeleştirme esası
	b) Raporlanabilir bölümlerin kar veya zararlarının ölçümü ile işletmenin vergi gideri veya gelirinden ve durdurulan faaliyetlerinden önceki kar veya zararlarının ölçümü arasındaki herhangi bir farklılığın niteliği
	c) Raporlanabilir bölümlerin varlıkları ile işletme varlıklarının ölçümü arasındaki herhangi bir farklılığın niteliği
	d) Raporlanabilir bölümlerin borçları ile işletme borçlarının ölçümü arasındaki herhangi bir farklılığın niteliği
	e) Raporlanan bölümün kâr veya zararının belirlenmesinde kullanılan ölçüm yöntemlerinde geçmiş dönemlere göre gerçekleşen herhangi bir değişikliğin niteliği ve bu değişikliklerin bölüm kâr veya zararının ölçümü üzerindeki etkisi
	f) Raporlanabilir bölümlere yapılan asimetrik tahsislerin niteliği ve etkisi
C) MUTABAKATLAR	
8)	Toplam işletme hasılatı ile raporlanabilir bölümlerin hasılatlarının mutabakatı
9)	Vergi giderinden (veya gelirinden) ve durdurulan faaliyetlerden önce işletme kar veya zararı ile raporlanabilir bölümlerin kar veya zarar tutarlarının toplamı ile mutabakatı
10)	Bölüm varlıklarının raporlanması durumunda, işletmenin toplam varlıkları ile raporlanabilir bölümlerin toplam varlıklarının mutabakatı
11)	Bölüm borçlarının raporlanması durumunda, işletmenin toplam borçları ile raporlanabilir bölümlerin toplam borçlarının mutabakatı
12)	Açıklanan bilginin diğer her önemli kalemi için raporlanabilir bölümlerin tutarlarının toplamının, işletme için bu tutarlara karşılık gelen tutar ile mutabakatı
D) TÜM İŞLETMEYİ KAPSAYAN DİĞER AÇIKLAMALAR	
13)	Ürün ve hizmetlere ilişkin bilgi
	a) Her bir ürün ve hizmet veya her bir benzer ürün ve hizmetler grubu için dış müşterilerden elde edilen hasılat (bilginin hazırlanmasının aşırı maliyetli olması veya bilginin mevcut olmaması durumu söz konusu olmadığı sürece açıklanır, böyle bir durum söz konusu ise, bununla ilgili açıklama yapılır)
14)	Coğrafi bölgelere ilişkin bilgi (bilginin hazırlanmasının aşırı maliyetli olması veya bilginin mevcut olmaması durumu söz konusu olmadığı sürece)
	a) İşletmenin genel merkezinin bulunduğu ülkeyle ve işletme hasılatının elde edildiği tüm yabancı ülkelerle

	toplu olarak ilişkilendirilen dış müşterilerden elde edilen hasılatlar
	b) Finansal araçlar, işten ayrılma sonrası çalışanlara sağlanan fayda varlıkları, ertelenmiş vergi varlıkları ve (i) işletmenin genel merkezinin bulunduğu ülkede yer alan ve (ii) işletmenin varlıkları elinde tuttuğu tüm yabancı ülkelerde toplamda yer alan sigorta sözleşmelerinden doğan haklar dışındaki duran varlıklar
15)	Büyük müşterilere ilişkin bilgi
	a) İşletmenin büyük müşterilerine olan güveninin derecesine ilişkin bilgi
	b) Tek bir işletme dışı müşteri ile ilgili hasılat tutarı, işletmenin hasılatının en az %10'u kadarsa, buna benzer her bir müşteriden elde edilen toplam hasılat tutarı ile hasılatları raporlayan bölüm veya bölümlerin hangileri olduğu

3. LİTERATÜR TARAMASI

Literatürde UFRS 8'e geçişin etkilerinin değerlendirilmesi, UFRS 8 kapsamında yapılan dipnot açıklamalarının kalitesi ve açıklamaların kalitesini etkileyen faktörlerle ilgili olarak yapılmış birçok çalışma mevcuttur.

Tamer (2006), yaptığı çalışmada İMKB-30 firmaları ile Londra Menkul Kıymetler Borsası'nın (LSE) en büyük firmalarından 30 tanesini, UMS 14 Bölümlere Göre Raporlama standardı kapsamında yapılması gereken zorunlu ve ihtiyari dipnot açıklamaları bakımından bir kontrol listesi yardımıyla karşılaştırmalı olarak değerlendirmiştir. 2005 yıl sonu raporları kullanılarak yapılan analiz sonucunda, İMKB-30 firmalarının LSE firmalarına kıyasla genel olarak daha az kalem açıkladıkları, özellikle bankacılık sektöründe faaliyet gösteren işletmelerin hiçbir açıklama yapmadıkları tespit edilmiştir. Genel olarak hiçbir işletmenin UMS 14'te yer alan zorunlu kalemlerin hepsini açıklamadıkları, ancak halka açık şirketlerin zorunlu olarak UFRS kapsamında raporlama yapmaya 1 Ocak 2005 tarihi itibarıyla başlamalarının, dolayısıyla uygulamanın ilk yılı olmasının da önemli etkileri olmuş olabileceği belirtilmiştir.

Ömürbek ve Özdemir (2009), İMKB 100 endeksinde yer alan işletmelerin bölümsel raporlama bilgilerine ne ölçüde yer verdikleri ve coğrafi bölümlenme yapıp yapmadıklarının ödenmiş sermaye tutarları ve firmaların piyasa değerleri ile ilişkisi konusunda bir çalışma yapmıştır. Araştırma sonucunda da işletmelerin ödenmiş sermayeleri ve piyasa değerleri ile bölümsel raporlama bilgisi ve coğrafi bölümlere göre bilgi sunma arasında anlamlı bir ilişki olduğu tespit edilmiştir.

Uyar ve Güngörmüş (2009b), İMKB'de işlem gören 145 adet sanayi şirketinden 30 tanesini rastgele seçerek, 1 Ocak-31 Mart 2009 tarihli ara dönem finansal tablolarına içerik analizi uygulamıştır. Şirketlerin yarısından daha azının bölümsel raporlama yaptığı, yapan şirketlerin bazılarının da çok sınırlı bilgi raporladığı, ancak tespit edilen hususların UFRS 8 standardının yeni yürürlüğe girmiş olmasından kaynaklanabileceği sonuçlarına ulaşılmıştır.

Elitaş ve Özdemir (2012) yaptıkları çalışmada, 17 Ekim 2011 tarihi itibarıyla İMKB-100 endeksinde bulunan işletmelerin, 30 Eylül 2008 – 31 Aralık 2010 tarihleri arasındaki Eylül sonu ve Aralık sonu raporlarındaki dipnotlara içerik analizi yöntemi uygulayarak elde ettikleri verileri değerlendirmiştir. Analiz sonuçlarına göre, TFRS 8'in uygulanmaya başlaması ile bölümsel raporlama yapan işletme sayısında, dipnotlarda açıklanan toplam bölüm sayısında ve bölümsel bilgi miktarında artış olduğu, ancak bazı işletmelerin TFRS 8 hükümlerine aykırı şekilde bölümsel raporlarını düzenlediği tespit edilmiştir.

Sucuahi (2013), Filipinler'de halka açık 100 işletmenin 2010-2011 için yıllık raporlarını incelemiş ve UFRS 8'de yer alan açıklama hükümleri kapsamında bir bölümsel bilgi açıklama endeksi oluşturmuştur. Firma büyüklüğü, firma yaşı, karlılık, borçluluk, büyüme ve faaliyet gösterilen sektör unsurlarının bölümsel bilgi raporlaması üzerindeki etkisini araştırmış ve çoklu doğrusal regresyon modelleri kullanmıştır. Araştırma sonuçlarına göre, yalnızca firma büyüklüğü ile bölümsel bilgi açıklama seviyesi arasında pozitif ve anlamlı bir ilişki tespit edilmiş, firmanın toplam varlıkları büyüdükçe bölümsel bilgi açıklama endeksi skorunun da arttığı belirlenmiştir.

Franzen ve Weißenberger (2015), Frankfurt Borsası'nın HDAX ve SDAX endekslerinde yer alan 160 işletmenin 2008 (UMS 14'ün son uygulandığı yıl) ve 2009 (UFRS 8'in zorunlu olarak ilk uygulandığı yıl) yılları raporlarını incelemiştir. UFRS 8'e geçişle birlikte, Alman firmalarının bölümsel bilgi açıklamalarında önemli değişiklikler tespit edilememiştir. İşletmelerin yaklaşık %80'i UFRS 8 ve UMS 14 kapsamında hazırladıkları raporlarda aynı sayıda raporlanabilir bölüm sunmuşlardır. Genel olarak, raporlanabilir bölüm sayısı çok az artarken, her bir raporlanabilir bölüm için açıklanan bilgi miktarında azalma olduğu görülmüştür. Dolayısıyla çalışma bulguları UMSK'nin UFRS 8'le ilgili olarak beklentilerinin yalnızca kısmen karşılandığını göstermiş, hatta bazı bölümsel bilgi açıklamalarının UFRS 8'le uyumunun sorgulanabilir olduğu tespit edilmiştir.

Farías ve Rodríguez (2015), yaptıkları çalışmada UFRS 8'in İspanya'daki işletmelerin bölümsel raporlama uygulamalarını nasıl etkilediğini incelemiştir. Belirli istisnalar dışında, çalışmada Madrid Borsası Genel Endeksinde 2008 ve 2009 yıllarında yer alan işletmelerin 2008, 2009 ve 2010 raporları dikkate alınmıştır. Çalışma sonucunda, işletmelerin çoğunun UFRS 8 kapsamında ya hiç ek bilgi raporlamadığı ya da çok az ek bilgi raporladığı ve UFRS 8 öncesi dönemdeki bölümsel raporlama formatlarını ve açıklamalarını kullanmaya devam ettikleri tespit edilmiştir. Ayrıca işletme büyüklüğü ile UFRS 8 kapsamında ek bilgi sağlama kararının ilişkili olduğu, daha küçük ölçekli işletmelerin daha fazla ek bölüm bilgisi raporladıkları belirlenmiştir. Çalışma ile, UFRS'nin yönetim yaklaşımının, finansal tablo kullanıcılarının bölümsel raporlama bilgi ihtiyaçlarının tamamını karşılamayı garanti edecek kadar kuvvetli bir anlayış getirmediği kanaatine varılmıştır.

Özdemir (2015), Aralık 2014'te Borsa İstanbul'da işlem gören 16 bankanın 2008-2013 arası yıl sonu finansal tablolarını ve dipnotlarını incelemiş, bölümsel raporlama kapsamında açıklanan finansal bilgi miktarlarının ve faaliyet bölümlerinin yapılarının farklılığını ortaya koymuştur. Çalışmanın sonucunda, bankalardaki farklı bölümsel raporlama uygulamalarının tamamını kapsayan, karşılaştırılabilirliği artırabilecek ve analizi kolaylaştırabilecek ortak bir bölümsel raporlama sunum önerisi yapmıştır.

Zeytinoğlu (2015) çalışmasında 2014 yılında Borsa İstanbul'da işlem gören 90 işletmenin 31 Aralık 2014 tarihli finansal tablolarını ve finansal tablo dipnotlarını incelemiştir. Şirket hacmi, şirket yaşı, karlılığı, kaldıraç oranı, büyüme oranı, dört büyük denetim firmasının biri tarafından denetlenip denetlenmediği, halka açıklık oranı, piyasa riski ve şirketin hisse senetlerinin uluslararası piyasalarda işlem görmesi gibi bağımsız değişkenlerin, şirketlerin bilgi açıklama endeks puanı ile ilişkisi, çoklu doğrusal regresyon modeli ile analiz edilmiştir. Yapılan çalışma neticesinde, bölümsel bilgi açıklama düzeyi ile yalnızca kaldıraç oranı ve şirket hacmi arasında pozitif bir ilişki tespit edilmiştir.

Kopecká (2016), Çekya'da faaliyet gösteren halka açık işletmelerin bölümsel bilgi açıklamalarının kalitesini analiz etmek ve UFRS 8 standardını uygulamanın etkilerini belirlemek için yaptığı çalışmada, Prag Borsası'nda yer alan ve değişik sektörlerde faaliyet gösteren 10 işletmeyi özellikle seçmiştir. 2013 yıllık raporları üzerinden yapılan inceleme sonucunda, UMSK beklentilerinin aksine UMS 14'ten UFRS 8'e geçişle birlikte hem raporlanabilir bölümlerde hem de açıklanan bilgilerde önemli değişiklik olmadığı tespit edilmiştir.

Kılıç (2016), işletme hacmi, karlılık, borçluluk, sahiplik yapısı, denetim firmasının büyüklüğü ve yönetim kurulu bağımsızlığı faktörleri ile bölümsel raporlama düzeyi arasında pozitif ilişki olup olmadığını incelemiştir. BİST-100'de işlem gören 30 işletmenin 2006-2014 yılları arasındaki bölümsel raporlamaları incelenerek elde edilen 270 gözlem ile panel analiz gerçekleştirilmiştir. Çalışmanın sonucunda, büyük ölçekli olan, sahiplik yapısı yaygın olan, büyük denetim firmaları tarafından denetlenen işletmelerin bölümsel raporlama ile ilgili olarak daha fazla bilgi sundukları tespit edilmiştir. Karlılık ile bölümsel raporlama düzeyi arasında negatif bir ilişki belirlenmiş, diğer değişkenlerle raporlama düzeyi arasında ise anlamlı bir ilişki belirlenmemiştir.

Kobbi-Fakhfakh ve diğerleri (2018), Avrupa Birliği'nde yer alan ülkelerin borsalarında işlem gören 171 işletmenin 2006-2012 yıllık raporlarını incelemiş ve bölümsel raporlama kalitesini belirleyen faktörleri ortaya koymak için çoklu regresyon modeli kullanmıştır. Yapılan çalışma ile, daha büyük ölçekli olan, Big 4 denetim firmaları tarafından denetlenen ve uluslararası faaliyetleri olan işletmelerin daha kaliteli bölümsel raporlama bilgileri sundukları; finansal kaldıraçın yüksek olmasının bölümsel raporlama kalitesini negatif etkilediği ve karlılıkla bölümsel raporlama kalitesi arasında anlamlı bir ilişki bulunmadığı tespit edilmiştir.

Mardini ve Ammar'ın çalışmasında (2019), 2013 yılında UMSK tarafından yayınlanan UFRS 8 uygulama sonrası gözden geçirme raporunun, bölümsel bilgilerin raporlanmasına etkileri incelenmiştir. FTSE-100 endeksinde yer alan işletmelerin 2013-2016 yılları arasındaki raporlarının incelendiği bu çalışmada, veri toplamak için içerik analizi kullanımını kolaylaştıran bir açıklama endeksi kullanılmıştır. Yapılan analizlerin sonucunda, UMSK'nın yayınladığı rapor sonrasında işletmelerin açıkladığı bölümsel raporlama bilgilerinde hem adet olarak (raporlanabilir bölüm sayısı), hem de kalite olarak (raporlanabilir bölümlerle ilgili açıklanan kalem sayısı) artış olduğu görülmüştür.

4. BORSA İSTANBUL'DA (BİST) VE LONDRA BORSASI'NDA (LSE) İŞLEM GÖREN İŞLETMELERİN UFRS 8 AÇIKLAMALARI AÇISINDAN KARŞILAŞTIRILMASI

4.1. Çalışmanın Amacı

Bu çalışmanın amacı, Mayıs 2019 itibariyle BİST 30'da yer alan işletmelerin UFRS 8 Faaliyet Bölümleri standardı kapsamında yapılması gereken dipnot açıklamalarını ne ölçüde yaptıklarının tespit edilmesi ve UFRS 8 açıklama hükümlerine uyum derecelerinin Londra Borsası'nda işlem gören işletmelerle karşılaştırılmasıdır.

Referans olarak Londra Borsası'nda işlem gören işletmelerin seçilmesinin nedeni, standartları geliştiren ve yayımlayan kurum olan UMSK'nın 1973'te Londra'da kurulmuş ve hala orada yerleşik olmasıdır (<https://www.iasplus.com/en/resources/ifrsf/history/resource25>). UMSK'nın birçok ülkeden üyesi olmakla birlikte hem UMSK'nın bulunduğu hem de standartların doğduğu yer olan İngiltere'nin standartların en iyi şekilde uygulanacağı ülkelerden biri olduğu varsayılmıştır.

4.2. Çalışmanın Yöntemi ve Veri Seti

Borsa İstanbul'da ve Londra Borsası'nda işlem gören işletmelerin karşılaştırılabilmesi için, UFRS 8 Faaliyet Bölümleri standardı kapsamında yapılması gereken dipnot açıklamaları ile ilgili bir kontrol listesi hazırlanmış ve işletmelerin 2018 yıl sonu² bağımsız denetçi raporları kullanılarak bir "içerik analizi" yapılmıştır.

Tablo 1'de sunulmuş olan 31 tane dipnot açıklamasının her birinin işletme tarafından yapılmış olması durumunda "1", yapılmamış olması durumunda "0", kısmen yapılmış olması durumunda ise "0,5" puanı verilmiştir. Başka bir deyişle, firmaların değerlendirilmesinde, dipnotlarda açıklanmış olan her bir kalem pozitif katkı yapmakta, açıklanmamış kalemlerin ise puanlamaya herhangi bir katkısı bulunmamaktadır (Tamer 2006, 26-28).

² LSE'de faaliyet göstermekte olup, mali yıl sonu 31 Aralık 2018 olmayan işletmelerin, en yakın tarihli tam yıl raporları dikkate alınmıştır.

BİST 30 endeksinde yer alan işletmeler ile Londra Borsası'nda FTSE (Financial Times Stock Exchange) 100 endeksinde işlem gören ve BİST 30 endeksinde yer alan işletmelerin faaliyet gösterdiği sektörlerle aynı veya benzer sektörlerde faaliyet gösteren 30'ar işletme rastgele seçilmiştir. İşletmelerin sektörel dağılımları aşağıda yer almaktadır.

Tablo 2. BİST ve LSE'den Seçilen İşletmelerin Sektörel Dağılımları

Sektör	Borsa İstanbul (BİST)	Londra Borsası (LSE)
	İşletme Sayısı	İşletme Sayısı
1 – Bankacılık ve Finansal Hizmetler	6	6
2 – Enerji	1	2
3 – Gayrimenkul	1	1
4 – Holding	6	6
5 – İmalat	7	7
6 – Madencilik	2	1
7 – Perakende Ticaret	2	2
8 – Teknoloji	1	1
9 – Telekomünikasyon	2	2
10 – Ulaştırma	2	2
Toplam	30	30

4.3. Araştırma Bulguları

Yapılan incelemeler sonucunda, BİST ve LSE işletmelerinin UFRS 8'le ilgili dipnot açıklamalarını yapıp yapmadıkları ile ilgili olarak aşağıdaki tablo oluşturulmuştur.

Tablo 3. BİST ve LSE'deki İşletmeler için Kalemlerin Açıklanma Sıklıkları

	Borsa İstanbul (BİST)		Londra Borsası (LSE)		
	0-Açıklanmamış	1-Açıklanmış	0-Açıklanmamış	1-Açıklanmış	
1	22	8	1	11	19
2	17	13	2	8	22
3	15,5	14,5	3	21	9
4	14	16	4	14,5	15,5
5a	22	8	5a	16	14
5b	23	7	5b	16	14
5c	18	12	5c	26,5	3,5
5d	18	12	5d	28,5	1,5
5e	18	12	5e	10,5	19,5

5f	20	10	5f	28	2
5g	20	10	5g	20	10
5h	24	6	5h	29	1
5i	29	1	5i	28	2
6a	23	7	6a	21	9
6b	20	10	6b	19	11
7a	28	2	7a	30	0
7b	30	0	7b	29	1
7c	30	0	7c	30	0
7d	30	0	7d	30	0
7e	30	0	7e	30	0
7f	30	0	7f	30	0
8	10	20	8	9	21
9	17	13	9	24	6
10	13	17	10	14	16
11	17	13	11	19	11
12	12	18	12	15	15
13a	23	7	13a	18	12
14a	28	2	14a	18	12
14b	30	0	14b	14,5	15,5
15a	30	0	15a	28	2
15b	30	0	15b	27	3

Tablo 3'te yer alan 31 kalemin açıklanma sıklıkları incelendiğinde, BİST'te yer alan işletmelerin 8 tane kalemlerle ilgili hiç açıklama yapmamış oldukları görülürken, LSE'deki işletmelerin de 5 tane kalemlerle ilgili hiç açıklama yapmadıkları görülmektedir. 11 tane kalemlerle ilgili olarak BİST'te yer alan işletmelerin LSE'deki işletmelere göre daha fazla açıklama yaptıkları tespit edilmiştir. Ancak bazı kalemlerle (7c, 7d, 7e ve 7f) ilgili olarak hem BİST'teki, hem de LSE'deki işletmelerin hiçbirinin açıklama yapmamış olmaları dikkat çekmektedir. Ancak bu kalemler, raporlanabilir bölüm ve işletme ile ilgili ölçümler arasındaki farklılıkların niteliği ve raporlanabilir bölümlere yapılan asimetrik tahsislerin niteliği ve etkileri ile ilgili olduğundan, bu kalemlerle ilgili dipnot açıklaması bulunmamasının nedeninin bu tarz farklılıkların ve tahsislerin mevcut olmaması olabileceği düşünülmektedir.

BİST veya LSE'nin popülasyon ortalamasının diğerinden daha yüksek olup olmadığını incelemek için, örneklem hacmi büyük olmadığından, parametrik bir test olarak t-testi kullanılmıştır. Hipotezler aşağıdaki şekilde oluşturulmuştur:

$\mu_{BİST}$: BİST popülasyon ortalaması

μ_{LSE} : LSE popülasyon ortalaması

$H_0 = \mu_{BİST} \geq \mu_{LSE}$ (Sıfır Hipotezi)

$H_1 = \mu_{BİST} < \mu_{LSE}$ (Alternatif Hipotez)

Popülasyonların varyansları bilinmediğinden, hipotezlerle ilgili t-testi yapılırken hem eşit varyanslar varsayımı hem de eşit olmayan varyanslar varsayımı yapılmış ve sonuçlar ayrı ayrı hesaplanmıştır. Tek taraflı t-testlerinin sonuçları aşağıdaki tabloda yer almaktadır:

Tablo 4. BİST'deki ve LSE'deki İşletmeler Tarafından Açıklanan Kalemlerin Tek Taraflı t-testleri

	Varsayım: Eşit Varyanslar	Varsayım: Eşit Olmayan Varyanslar		Varsayım: Eşit Varyanslar	Varsayım: Eşit Olmayan Varyanslar
	p değeri	p değeri		p değeri	p değeri
1	0,0018828	0,0018878	7b	0,1607322	0,1627910
2	0,0090514	0,0090720	7c	-	-
3	0,0735526	0,0735656	7d	-	-
4	0,4453986	0,4453986	7e	-	-
5a	0,0558095	0,0558485	7f	-	-
5b	0,0298145	0,0298807	8	0,3928967	0,392897
5c	0,0029439	0,0031274	9	0,0266276	0,026734
5d	0,0001117	0,0001856	10	0,3997045	0,399704
5e	0,0258377	0,0258426	11	0,3027322	0,302733
5f	0,0046264	0,0049940	12	0,2224157	0,222416
5g	0,5000000	0,5000000	13a	0,0854125	0,085469
5h	0,0225922	0,0236078	14a	0,0009190	0,001074
5i	0,2807080	0,2808219	14b	0,0000002	0,000002
6a	0,2835231	0,2835302	15a	0,0777281	0,080394
6b	0,3954842	0,3954845	15b	0,0389279	0,041537
7a	0,0777281	0,0803941			

Hem eşit hem de eşit olmayan varyanslar varsayımlarının sonuçları oldukça yakındır. %5 anlamlılık seviyesinde; 1, 2, 5b, 5c, 5d, 5e, 5f, 5h, 9, 14a, 14b ve 15b kalemleri için sıfır hipotezi reddedilir, yani UFRS 8 açıklama hükümleri bakımından, söz konusu kalemler için LSE popülasyon ortalamasının BİST popülasyon ortalamasından büyük olduğu söylenebilir.

3, 4, 5a, 5g, 5i, 6a, 6b, 7a, 7b, 8, 10, 11, 12, 13a ve 15a kalemleri için, her iki varsayımda da p değerleri 0,05'den büyük olduğundan, sıfır hipotezi ($\mu_{BIST} \geq \mu_{LSE}$) reddedilemez.

İki farklı sermaye piyasasında yapılan faaliyet bölümleri raporlamalarının daha iyi değerlendirilebilmesi açısından, kalemlerin açıklanma sıklıkları dikkate alınarak ağırlıklandırma yapılmıştır. Her kalemin ağırlığı, frekansıyla ilişkilendirilmekte ve daha yüksek frekansa sahip kalemlerin diğerlerinden daha önemli olduğu varsayılmaktadır. Bu varsayım doğrultusunda işletmelerle ilgili puanlama yapılırken, her kalemin açıklanma sıklığı, o kalemin ağırlığı olarak hesaplamaya katılmıştır (Tamer 2006, 37).

Tablo 5. Kalemlerin Açıklanma Sıklıklarına Göre Ağırlıkları

	Açıklanma Sıklıkları (60 İşletme Üzerinden)	Ağırlıkları		Açıklanma Sıklıkları (60 İşletme Üzerinden)	Ağırlıkları
1	27	27	7b	1	1
2	35	35	7c	0	0
3	23,5	23,5	7d	0	0
4	31,5	31,5	7e	0	0
5a	22	22	7f	0	0
5b	21	21	8	41	41
5c	15,5	15,5	9	19	19
5d	13,5	13,5	10	33	33
5e	31,5	31,5	11	24	24
5f	12	12	12	33	33
5g	20	20	13a	19	19
5h	7	7	14a	14	14
5i	3	3	14b	15,5	15,5
6a	16	16	15a	2	2
6b	21	21	15b	3	3
7a	2	2			

Tablodaki ağırlıklar kullanılarak her iki borsadaki işletmelerin hepsinin toplam puanları hesaplanmıştır. Her kalemin ağırlığı, o işletme tarafından kalemin açıklanmamış, kısmen açıklanmış veya açıklanmış olması dikkate alınarak “0”, “0,5” veya “1” ile çarpılarak, ağırlıklandırılmış puanlar tespit edilmiştir.

Tablo 6. BİST ve LSE'deki İşletmelerin Kalemlerin Açıklanma Sıklıklarına Göre Ağırlıklandırılmış Puanları

	Toplam Puan		Toplam Puan		Toplam Puan		Toplam Puan
BİST1	337,5	BİST17	375,5	LSE1	200,25	LSE17	265,75
BİST2	256	BİST18	46	LSE2	255,75	LSE18	132,5
BİST3	324	BİST19	159,5	LSE3	425	LSE19	318,5
BİST4	173,75	BİST20	101,5	LSE4	306,5	LSE20	243,5
BİST5	334,5	BİST21	0	LSE5	261,5	LSE21	238,5
BİST6	262	BİST22	253	LSE6	0	LSE22	308,5
BİST7	303	BİST23	0	LSE7	250,5	LSE23	225
BİST8	0	BİST24	0	LSE8	261	LSE24	290,25
BİST9	361,25	BİST25	0	LSE9	151,75	LSE25	294,25
BİST10	292,25	BİST26	0	LSE10	0	LSE26	151,75
BİST11	199	BİST27	212	LSE11	222	LSE27	185
BİST12	479,5	BİST28	150,5	LSE12	0	LSE28	280
BİST13	336,5	BİST29	0	LSE13	163,5	LSE29	0
BİST14	373,5	BİST30	431,5	LSE14	393	LSE30	347,5
BİST15	188,5			LSE15	369,5		
BİST16	0	TOPLAM	5.950,75	LSE16	256,5	TOPLAM	6.797,75

	Azami Puan
1 İşletme için	506
30 İşletme için	15.180

Açıklanma sıklıklarına göre belirlenmiş puanlar dikkate alındığında, UFRS 8 ile ilgili bütün açıklamaları tam olarak yapmış olan bir işletmenin alacağı en yüksek puan 506 olacaktır. BİST ve LSE'de yer alan 60 işletmenin puanları incelendiğinde, toplam olarak LSE işletmelerinin puanları daha yüksekken, bireysel olarak en yüksek puanı alan iki işletmenin de BİST 30 endeksinde yer alan işletmeler olduğu (BİST12 - holding ve BİST30 – ulaştırma) ve en yüksek puan alan 10 işletmenin 6 tanesinin de BİST'te işlem gören işletmelerden olduğu görülmüştür.

BİST'te yer alan 8 işletme ve LSE'de yer alan 4 işletme, tek bir faaliyet bölümleri olduğu gerekçesini belirterek, UFRS 8 kapsamında herhangi bir açıklama yapmamıştır.

Genel olarak işletmelerin puanları incelendiğinde, işletmelerin çoğunun azami puandan oldukça uzak oldukları, dolayısıyla UFRS 8 kapsamında yapılması gereken açıklamaların hepsinin yapılmadığı tespit edilmiştir.

Ancak daha detaylı ve sağlıklı bir sonuca ulaşabilmek adına, açıklamaların bazılarının koşullu olması nedeniyle (“işletme faaliyetlerine ilişkin karar almaya yetkili mercilere düzenli olarak sunulduğu durumlarda” sunulması gereken kalemler), yalnızca koşulu sağlayan işletmelerin açıklaması gereken kalemler atılarak, bütün işletmelerin istisnasız açıklaması gereken kalemler (1, 2, 3, 7a, 7b, 7c, 7d, 7e, 7f, 8, 9, 10, 11, 12, 13a, 14a, 14b, 15a ve 15b) dikkate alınarak işletmelerin puanları yeniden hesaplanmıştır.

Tablo 7. BİST ve LSE’deki İşletmelerin Kalemlerin Açıklanma Sıklıklarına Göre Ağırlıklandırılmış Puanları (Koşulsuz Kalemler)

	Toplam Puan		Toplam Puan		Toplam Puan		Toplam Puan
BİST1	235,5	BİST17	192,5	LSE1	184,5	LSE17	181,75
BİST2	208,5	BİST18	0	LSE2	189,5	LSE18	38
BİST3	235,5	BİST19	107	LSE3	254,5	LSE19	249
BİST4	109	BİST20	85,75	LSE4	185	LSE20	159,5
BİST5	210,5	BİST21	0	LSE5	210	LSE21	118,5
BİST6	210,5	BİST22	173,5	LSE6	0	LSE22	181,5
BİST7	235,5	BİST23	0	LSE7	155	LSE23	129,5
BİST8	0	BİST24	0	LSE8	104,5	LSE24	167
BİST9	203,5	BİST25	0	LSE9	136	LSE25	198,5
BİST10	168,5	BİST26	0	LSE10	0	LSE26	136
BİST11	23,5	BİST27	169	LSE11	133,5	LSE27	89,5
BİST12	268,5	BİST28	98	LSE12	0	LSE28	184,5
BİST13	212	BİST29	0	LSE13	109	LSE29	0
BİST14	200,5	BİST30	227,5	LSE14	251	LSE30	241,5
BİST15	136	TOPLAM	3.710,75	LSE15	246	TOPLAM	4.406,75
BİST16	0	ORTALAMA (22 işletme)	168,67	LSE16	173,5	ORTALAMA (26 işletme)	169,49

	Azami Puan
1 İşletme için	292
30 İşletme için	8.760

Bir işletmenin herhangi bir koşula bağlı olmayan bütün zorunlu dipnot açıklamalarını yapması durumunda alacağı azami puan 292 olarak hesaplanmıştır. Yalnızca bütün işletmelerin açıklaması gereken kalemler dikkate alınarak ve tek bir faaliyet bölümleri olduğu için bölümsel raporlama yapmayan işletmelerin sayısı dahil edilmeyerek yapılan ortalama hesaplamalarına göre, BİST ve LSE’de faaliyet gösteren işletmelerin ortalama puanları (168,67 ve 169,49) arasında önemli bir farklılık bulunmamaktadır.

Tamer, 2006 yılında yaptığı çalışmada, İMKB-30 firmaları ile Londra Menkul Kıymetler Borsası’nın (LSE) en büyük firmalarından 30 tanesini karşılaştırmalı olarak incelemiş, bütün firmaların puanlarının açıklamaların eksiksiz yapılması durumunda alınacak azami puandan oldukça uzak olduğunu, ancak LSE firmalarının UMS 14 kapsamında yaptıkları bölümsel raporlama açıklama puanlarının İMKB-30 firmalarının puanlarının yaklaşık iki katı kadar (İMKB:1.340, LSE:2.541) olduğunu tespit etmiştir. Sadece, açıklanması teşvik edilen ancak zorunlu olmayan kalemlerin sunulmasında İMKB firmalarının LSE firmalarından daha yüksek puana sahip oldukları belirlenmiştir.

Bu çalışmada ise, BİST ve LSE firmalarının toplam ağırlıklandırılmış puanlarının ve puanların ortalamalarının birbirine yakın olduğu, dolayısıyla bölümsel bilgilerle ilgili dipnot açıklamaları bakımından iki ülke işletmeleri arasında 2006 yılındaki çalışma kadar büyük farklılık olmadığı görülmüştür. Bunun bir sebebinin 2006 yılındaki çalışmanın 2005 yıl sonu finansal tabloları yani Türkiye’de zorunlu UFRS uygulamasının başladığı ilk yılın raporları üzerinden yapılması olduğu düşünülmektedir. Dolayısıyla, UFRS’nin Türkiye’de uzun yıllardır uygulanmasının hem işletmelere hem de denetim şirketlerine getirdiği tecrübenin, açıklama hükümlerine uyum bakımından olumlu etki yarattığı ve böylece BİST ile LSE firmalarının bölümsel raporlama puanlarının birbirlerine oldukça yaklaştığı görülmektedir.

Ağırlıklandırılmış puanlar ve ortalama puanlar sektörler bazında incelendiğinde; bankacılık ve finansal hizmetler, holding, telekomünikasyon ve ulaştırma sektörlerinin ortalama puanlarının oldukça yakın olduğu, dolayısıyla BİST ve LSE işletmelerinin açıklama seviyelerinin paralel olduğu söylenebilmektedir.

Tablo 8. BİST ve LSE’deki İşletmelerin Kalemlerin Açıklanma Sıklıklarına Göre Ağırlıklandırılmış Puanlarının (Koşulsuz Kalemler) Sektörel Dağılımları

Sektör	Borsa İstanbul (BİST)			Londra Borsası (LSE)		
	Toplam Puan	İşletme Sayısı	Ortalama Puan	Toplam Puan	İşletme Sayısı	Ortalama Puan
1 – Bankacılık ve Finansal Hizmetler	1.209,50	6	201,58	1.023,50	5	204,70
2 – Enerji	235,5	1	235,5	259,50	2	129,75

3 – Gayrimenkul				136	1	136
4 – Holding	1.076,50	6	179,42	739,50	4	184,88
5 – İmalat	521,25	5	104,25	1.101,75	7	157,39
6 – Madencilik	173,50	1	173,50	129,5	1	129,5
7 – Perakende Ticaret				365,50	2	182,75
8 – Teknoloji				136	1	136
9 – Telekomünikasyon	267,00	2	133,50	274,00	2	137,00
10 – Ulaştırma	227,50	1	227,50	241,50	1	241,50
Toplam	3.710,75	22		4.406,75	26	

Enerji ve madencilik sektörlerindeki BİST işletmeleri daha fazla açıklama yapmışken, imalat ve ulaştırma sektörlerinde ise LSE işletmelerinin daha yüksek ortalama puana sahip oldukları görülmektedir.

Türkiye’deki işletmelerin göreceli puan artışlarına rağmen, bir holding olan BİST11 işletmesinin yalnızca 23,5 puan almış olması oldukça dikkat çekicidir. Söz konusu holdingin 2018 yıl sonu finansal tabloları ve bağımsız denetçi raporu incelendiğinde, “Konsolide Finansal Tabloların Sunumuna İlişkin Esaslar” bölümünde finansal bilgilerin bölümlere göre raporlanması başlığı altında, UMS 14’de yer alan risk ve fayda yaklaşımı ile ilişkili olarak “endüstriyel bölüm” ve “coğrafi bölüm” tanımlarına yer verildiği görülmüştür. Ayrıca, “raporlanabilir bölüm” terimi de yine yürürlükten uzun süre önce kalkmış olan UMS 14 standardı doğrultusunda “bölüm bilgileri açıklanması zorunlu olan bir endüstriyel bölüm veya coğrafi bölümdür” olarak tanımlanmış ve bölümsel bilgi açıklamaları da yine UMS 14 kapsamında yapılmıştır. Bu nedenle de bölümlerle ilgili birçok bilgi açıklanmış olmasına rağmen, bu açıklamalar UFRS 8’le uyumlu değildir. Örneğin bölümlerin satış gelirleri ayrı ayrı açıklanmasına rağmen, UFRS 8’de yer alan işletme dışı müşterilerden ve işletmenin diğer faaliyet bölümleriyle işlemlerinden elde edilen hasılatlar ayrı ayrı açıklanmamış, raporlanabilir bölümlerin toplam hasılatı ile işletmenin hasılatının mutabakatı sunulmamıştır.

UFRS 8’le ilgili bir diğer açıklama hükmü de büyük müşterilere ilişkin bilgilerdir. İşletmelerin büyük müşterilerine olan güvenlerinin derecesi ve işletme hasılatının %10’u veya daha fazlası kadar hasılat yapılan işletme dışı müşterilerden elde edilen hasılat toplamı ve bu hasılatı raporlayan bölüm bilgilerinin paylaşılması, finansal tablo kullanıcılarının risk değerlendirmeleri açısından son derece önemlidir.

BİST 30’da yer alan hiçbir işletmenin büyük müşterilere ilişkin herhangi bir bilgi açıklamadığı, LSE firmalarından da iki tanesinin büyük müşterilere olan güveninin derecesine ilişkin bilgi sunduğu ve firmalardan üç tanesinin de büyük müşterilerden elde edilen hasılat tutarı ve hasılatı raporlayan

bölüm bilgilerini açıkladığı tespit edilmiştir. Söz konusu tespit daha önce yapılan çalışmalarla kısmen uyumludur.

Crawford ve diğerleri (2012) yaptıkları çalışma ile İngiltere'deki işletmelerin yarısından daha azının büyük müşterilerle ilgili yapılması gereken açıklamalarla ilgili gereklilikleri karşılayabildiğini ortaya çıkarmıştır (Franzen ve Weißenberger 2015, 92). Firmalar ile ilgili risklerin değerlendirilmesinde büyük müşterilere ilişkin bilgiler önemli bir faktör olmasına rağmen, Kopecká (2016) da yaptığı çalışmada Çekya'da faaliyet gösteren halka açık işletmelerin yalnızca yaklaşık %10'unun büyük müşterilere ilişkin bilgileri açıkladığını belirlemiştir. Mardini ve Ammar'ın çalışmasında (2019) da FTSE-100 endeksinde yer alan 85 işletmenin 2013-2016 yılları arasındaki raporları incelenmiş ve büyük müşterilere ilişkin açıklama yapma oranının en fazla 2016 yılında %36,5 olarak gerçekleştiği tespit edilmiştir.

5. SONUÇ

Özellikle işletme dışı finansal tablo kullanıcıları, işletmelerin finansal durumunu ve performansını doğru analiz edebilmek ve işletmeler hakkında daha sağlıklı kararlar alabilmek için işletmelerin faaliyet bölümleri ile ilgili olarak daha detaylı finansal bilgiye ihtiyaç duymaktadır. UFRS 8 Faaliyet Bölümleri standardı da bu ihtiyaca daha iyi cevap verebilmek üzere yayımlanarak 1 Ocak 2009'dan itibaren UMS 14 yerine yürürlüğe girmiştir.

Bu çalışmada, BİST 30'da yer alan işletmelerin UFRS 8 standardında yer alan dipnot açıklamalarını ne ölçüde yaptıklarının tespit edilmesi ve UFRS 8 açıklama hükümlerine uyum derecelerinin Londra Borsası'nda işlem gören işletmelerle karşılaştırılması amacı ile bir kontrol listesi hazırlanmış ve işletmelerin 2018 yıl sonu bağımsız denetçi raporları kullanılarak bir "içerik analizi" yapılmıştır. Yapılan içerik analizi doğrultusunda, açıklanan kalemler dikkate alınarak işletmelerin hepsi için puan hesaplanmıştır. Standartta yer alan bütün kalemler ve bütün işletmelerin istisnasız açıklaması gereken kalemler (yalnızca koşulu sağlayan işletmelerin açıklaması gereken kalemler dışındakiler) bazında değerlendirildiğinde, toplam olarak LSE işletmelerinin puanının BİST işletmelerinin toplam puanından yüksek olduğu, ancak aralarında çok büyük bir fark olmadığı ve ortalama puanların birbirlerine oldukça yakın olduğu tespit edilmiştir.

Tamer'in 2006 yılındaki benzer çalışmasıyla karşılaştırma yapıldığında, daha önce LSE işletmeleri ile BİST işletmeleri arasında çok ciddi farklılık varken ve LSE işletmelerinin toplam puanı BİST işletmelerinin toplam puanının yaklaşık iki katı iken, geçen 13 yıllık süre zarfında bu farkın son derece azaldığı görülmüştür. BİST 30'da işlem gören işletmelerin UFRS 8 kapsamında yaptıkları dipnot açıklamalarının, Londra Borsası'nda işlem gören işletmelerden önemli derecede farklı olmadığı

görülmüştür. Kalem bazında farklılıklar mevcuttur, bazı kalemler LSE firmaları tarafından daha sıklıkla açıklanırken, bazı kalemler de BİST firmaları tarafından daha çok açıklanmıştır.

Hem BİST hem de LSE firmalarının raporları incelenirken dikkat çeken bir diğer husus da, firmaların aynı bilgileri raporlama şekillerinin çok farklı olması ve açıklanan bilgilerin kalitelerinin farklılığıdır. Örneğin bir işletme bölümsel raporlama ile ilgili olarak yalnızca yarım sayfa boyunca birkaç unsur raporlarken, başka bir işletme en az 10 sayfa boyunca süren ve finansal durum tablosunun, kar veya zarar tablosunun ve nakit akış tablosunun tamamının faaliyet bölümlerine göre ayrıştırılmış halini de içeren, oldukça detaylı bilgiler sunabilmektedir.

Bazı işletmelerin ise faaliyet bölümleri ile ilgili çeşitli bilgiler sundukları, ancak bunların UFRS 8 kapsamında açıklanması gereken kalemlerden olmadığı, dolayısıyla açıklamaların UFRS 8'le tam uyumlu olmadığı belirlenmiştir. Örneğin UFRS 8 kapsamında, dış hasılat ve iç hasılat sunumu (işletmenin faaliyetlere ilişkin karar almaya yetkili merciine düzenli olarak sunuluyorsa) gerekiyorken, yalnızca faaliyet bölümlerine ilişkin toplam hasılatın sunulduğu, ancak bölümlerin hasılatlarının işletme hasılatı ile mutabakatı sunulması gerekirken, bu mutabakatın da yer almadığı raporlar bulunmaktadır.

Dolayısıyla, UMS 14 ile UFRS 8 açıklama hükümlerinin aynı olmadığı ve raporlanabilir bölüm tespitindeki bakış açısı farklılığı dikkate alınarak raporlama yapılması önemlidir. Bazı işletmelerin raporlanabilir bölümlerin belirlenmesinde ve/veya sunulan bölümsel bilgilerin içeriğinde 2009 yılından beri yürürlükte olmayan UMS 14 standardını dikkate aldıkları görülmüştür.

UFRS 8'le ilgili önemli bir açıklama hükmü de hem BİST hem de LSE işletmelerinin raporlarında pek yer vermediği büyük müşterilere ilişkin bilgilerdir. BİST 30'daki hiçbir işletmenin büyük müşterilere ilişkin açıklama yapmadığı görülmüş, ancak nedeninin tek bir işletme dışı müşteriye ait hasılat tutarının, işletmenin hasılatının en az %10'u kadar olmamasından mı kaynaklandığı, yoksa büyük müşterileri olmasına rağmen işletmelerin bu bilgileri açıklamak istememesinden mi kaynaklandığı anlaşılamamıştır. LSE işletmelerinden iki tanesi büyük müşterileri olmadığını, örneğin tek bir işletme dışı müşteriye ait hasılat tutarının, işletmenin hasılatının %2'si kadar olduğu gibi bilgiler açıklamıştır.

Genel itibariyle değerlendirme yapıldığında, BİST'te faaliyet gösteren işletmelerin raporlarında bölümsel bilgilerin sunumu konusunda yıllar içinde önemli oranda ilerleme olduğu ve daha önce sunulan bilgi miktarı konusunda LSE işletmeleriyle çok ciddi farklılıklar varken, artık toplam puanların ve ortalama puanların birbirine oldukça yakın olduğu görülmüştür. Ancak hala gerek BİST firmaları gerekse LSE firmaları açısından, UFRS 8 açıklama hükümlerine tam uyumluluğun gerçekleştirildiğini söylemek mümkün değildir.

UFRS 8 ile tam uyumun gerçekleştirilebilmesi için, koşullu açıklamalar (“işletme faaliyetlerine ilişkin karar almaya yetkili mercilere düzenli olarak sunulduğu durumlarda” sunulması gerekenler) dışındaki açıklamaların tamamının eksiksiz sunumu gereklidir. Ayrıca açıklanması zorunlu olan bir unsurun işletme için uygulanabilir olmaması durumunda bu hususun açıklanması (örneğin işletmenin büyük müşterisi olmadığı için ilgili açıklamaları yapamıyor olması) da finansal tablo kullanıcıları açısından faydalı olacaktır.

Bu çalışmanın en önemli kısıtı, çalışmaya BİST ve LSE’den toplam 60 işletmenin dahil edilmiş olmasıdır. İşletmelerin faaliyet raporlarının 200-300 sayfaya ulaşabilmesi, içerik analizi ile ilgili zaman maliyetinin oldukça yüksek olmasına neden olmuş ve yapılan incelemelerin kontrol amacıyla tekrarlanması gerekliliği, çalışmanın daha fazla ülkeden, daha fazla işletmeyle yapılmasının önünde bir engel teşkil etmiştir.

Ancak gelecek çalışmalarda, Türkiye ve İngiltere’ye ek olarak Amerikan ve Avrupa Birliği ülkelerinin borsalarında işlem gören daha fazla firmanın finansal tabloları incelenerek UFRS 8 açıklama hükümlerine uyum derecesi daha geniş ve karşılaştırmalı bir perspektifte incelenebilir ve bölümsel raporlama kalitesini etkileyen finansal ve finansal olmayan faktörlerin tespitinin literatüre katkı sağlayacağı söylenebilir.

YAZARIN BEYANI

Bu çalışmada, Araştırma ve Yayın Etiğine uyulmuştur, çıkar çatışması bulunmamaktadır ve de finansal destek alınmamıştır.

Teşekkür: Yazar, Doç. Dr. İ. Ufuk Mısırlıoğlu’na tavsiyeleri ve yorumları için teşekkür eder.

AUTHOR’S DECLARATION

This paper complies with Research and Publication Ethics, has no conflict of interest to declare, and has received no financial support.

Acknowledgments: The author would like to thank Assoc. Prof. İ. Ufuk Mısırlıoğlu for his advice and comments.

KAYNAKÇA

- Aboud, A. ve Roberts, C. 2018. “Managers’ segment disclosure choices under IFRS 8: EU evidence”, *Accounting Forum*, 42(4), 293-308.
- Crawford, L., Helliard, C. ve Power, D. 2010. *Politics or Accounting Principles: Why was IFRS 8 So Controversial*, Institute of Chartered Accountants in England & Wales, Briefing, 1-36.
- Deloitte IASPlus, IAS 14 — Segment Reporting (Superseded), <https://www.iasplus.com/en/standards/ias/ias14> (Erişim Tarihi: 16.08.2019).
- Deloitte IASPlus, International Accounting Standards Committee (IASC), <https://www.iasplus.com/en/resources/ifrsf/history/resource25> (Erişim Tarihi: 12.11.2019).
- Elitaş, C. ve Özdemir, S. 2012. “TFRS 8 Faaliyet Bölümleri Standardının Uygulanma Düzeyinin TMS 14 Bölümlere Göre Raporlama Standardı ile Karşılaştırması: İMKB 100 Uygulaması”, *Muhasebe Bilim Dünyası Dergisi*, 14(4), 121-149.
- Fariás, P. ve Rodríguez, R. 2015. “Segment disclosures under IFRS 8’s management approach: has segment reporting improved?”, *Spanish Journal of Finance and Accounting*, 44(2), 117-133.
- Franzen, N. ve Weißenberger, B. E. 2015. “The adoption of IFRS 8 – no headway made? Evidence from segment reporting practices in Germany”, *Journal of Applied Accounting Research*, 16(1), 88-113.
- Güngörmüş, A. H. ve Uyar, A. 2009a. “İşletmelerde Bölümsel Raporlamanın “TFRS 8 Faaliyet Bölümleri” Standardı Çerçevesinde Uygulanması”, *Mali Çözüm Dergisi*, 94 (Temmuz-Ağustos), 79-98.
- İbiş, C. ve Tutcu, B. 2017. “Türkiye Finansal Raporlama Standardı (TFRS) 8 Faaliyet Bölümleri Standardının Eğitim Sektöründe Uygulanabilirliğinin Analiz Edilmesi”, *Marmara İktisat Dergisi*, 1 (2): 195-208.
- Kamu Gözetimi, Muhasebe ve Denetim Standartları Kurumu, TFRS 8 Faaliyet Bölümleri Standardı, https://kgk.gov.tr/Portalv2Uploads/files/Duyurular/v2/TFRS/TFRS_2020/TFRS%208.pdf (Erişim Tarihi: 26.03.2020)
- Kang, H. ve Gray, S. J. 2019. “Country-specific risks and geographic disclosure aggregation: Voluntary disclosure behaviour by British multinationals”, *The British Accounting Review*, 51(3), 259-276.
- Kılıç, M. 2016. “Faaliyet Bölümleri Standardı Kapsamında Bölümsel Bilgi Raporlaması: Borsa İstanbul Şirketleri Üzerine Bir Araştırma”, *Muhasebe ve Finansman Dergisi*, 70 (Nisan), 15-38.

- Kobbi-Fakhfakh, S., Shabou, R. M. ve Pigé, B. 2018. “Determinants of segment reporting quality: evidence from EU”, *Journal of Financial Reporting and Accounting*, 16(1), 84-107.
- Kopecká, N. 2016. “The IFRS 8 Segment Reporting Disclosure: Evidence on the Czech Listed Companies”, *European Financial and Accounting Journal*, 11(2), 5-20.
- Mardini, G. H. ve Ammar, S. 2019. “Quality and quantity of FTSE-100 segmental information reporting”, *Accounting Research Journal*, 32(3), 326-343.
- Ömürbek, V. ve Özdemir, O. 2009. “TFRS 8 Faaliyet Bölümleri Standardı Çerçevesinde Coğrafi Bölümlere Göre Finansal Raporlama: İMKB-100 Şirketlerinde Uygulanma Düzeyi”, *Muhasebe ve Finansman Dergisi*, 44 (Ekim), 199-211.
- Özdemir, S. 2015. “Bankalardaki Bölümsel Raporlama Uygulamalarının TFRS 8 Faaliyet Bölümleri Standardı Çerçevesinde İncelenmesi: Bir Uygulama Önerisi”, *Muhasebe ve Finansman Dergisi*, 67 (Temmuz), 23-36.
- Öztürk, C. 2008. “Faaliyet Bölümleri” Konulu UFRS 8 Standardı: Eski UMS 14 “Bölümlere Göre Raporlama” Standardı ile Karşılaştırmalı Bir Çalışma”, *Muhasebe Bilim Dünyası Dergisi*, 10 (1), 171-195.
- Sucuahi, W. T. 2013. “Firm Size as Predictor of Compliance to International Financial Reporting Standards (IFRS) 8”, *IAMURE International Journal of Business and Management*, 6 (January), 45-60.
- Tamer, D. 2006. *Segment Reporting Underlying IAS 14 and Its Application in Turkey*, İstanbul Bilgi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Uyar, A. ve Güngörmüş, A. H. 2009b. “TFRS 8 Faaliyet Bölümleri” Standardının Uygulanmasına İlişkin İMKB’de İşlem Gören Sanayi Şirketleri Üzerinde Bir Araştırma”, *Ç.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 18(2), 427-439.
- Ünal, O. 2010. “Bölümsel Raporlama ve Uluslararası Finansal Raporlama Standardı (UFRS) 8 Faaliyet Bölümleri Standardının Finansal Raporlamaya Etkileri”, *Niğde Üniversitesi İ.İ.B.F Dergisi*, 3(2), 48-69.
- Zeytinoğlu, E. 2015. “Faaliyet Bölümleri Standardı Doğrultusunda Bölümsel Bilginin Açıklanması: Borsa İstanbul Örneği”, *Journal of Accounting, Finance and Auditing Studies*, 1(4), 81-107.